

УДК 504:332:630.6

С. М. Данькевич,

к. с. н., докторант, Інститут агроекології і природокористування НААН
ORCID ID: 0000-0003-2597-4461

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.10.32

МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

S. Dankevych,

Candidate of Agricultural Sciences. Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS

MONITORING AS AN INSTRUMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC MECHANISM OF BALANCED USE OF FORESTRY LANDS

У дослідженні наведено ключові проблеми моніторингу використання земель лісогосподарського призначення на національному рівні в напрямі збалансованого управління цим ресурсом. Представлений огляд напрямів удосконалення еколого-економічних показників моніторингу землекористування, які забезпечували б основу для аналізу ситуації, виявлення тенденцій і проблемних питань з використання земель лісогосподарського призначення. Окреслено потенціал використання моніторингу як інструменту фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісогосподарського призначення в масштабах України.

Наведено огляд ключових цільових груп показників моніторингу, які будуть істотно сприяти оцінці ефективності досягнення збалансованого землекористування на рівні країни, підвищенню узгодженості міжвідомчого управління природними ресурсами, також наведено варіанти можливих конфліктів і запропоновані конкретні способи досягнення цілей без шкоди для природних ресурсів і екосистем. У межах цих груп запропоновано доповнити систему моніторингу використання земель такими показниками, як знеліснення, швидкість вирубки лісів, перетворення інших видів землекористування в лісові землі (і навпаки), викиди парникових газів, моніторинг біорізноманіття в межах окремих територій тощо.

У роботі доведено, що запровадження еколого-економічних показників моніторингу, які відображатимуть вплив на екосистеми, використання природних ресурсів, їх рушійні сили і потреби суспільства, допоможуть наблизитися до реалізації завдань Закону України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року", міститимуть набір інформації, необхідної для прийняття заснованих на знаннях рішень для збалансованого управління землекористуванням, зокрема і землями лісогосподарського призначення. Це дослідження передбачає, що удосконалена система показників моніторингу землекористування, як інструменту фінансово-економічного механізму, запропонована в рамках використання земель лісогосподарського призначення, може бути застосована для оцінки змін землекористування в цілому по Україні з метою забезпечення його збалансованого розвитку.

The research presents the key problems of monitoring the use of forestry lands at the national level in the direction of balanced management of this resource. The review of the directions of improvement of ecological and economic indicators of land use monitoring, which would provide the basis for analysis of the situation, revealing trends and problematic issues in the use of forestry land. The potential of the use of monitoring as an instrument of the financial and economic mechanism of balanced use of forestry lands on the scale of Ukraine is outlined.

An overview of key target groups of monitoring indicators that will significantly contribute to assessing the efficiency of achieving sustainable land use at the country level, enhancing the consistency of interagency management of natural resources, as well as options for possible conflicts and proposing concrete ways to achieve the goals without compromising natural resources and ecosystems. Within these groups, it is proposed to supplement the system of monitoring the use of land with such indicators as deforestation, the rate of felling of forests, transformation of other types of land use in forest lands (and vice versa), greenhouse gas emissions, monitoring of biodiversity within individual territories, etc.

It has been proved that the introduction of ecological and economic indicators of monitoring, which will reflect the impact on ecosystems, the use of natural resources, their driving forces and the needs of society, will help bring the objectives of the Law of Ukraine "On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030", will contain a set of information that is necessary for the adoption of knowledge-based solutions for balanced land-use management, including forest-based land. This study suggests that an improved system of indicators of land use monitoring, as an instrument of the financial and economic mechanism proposed in the use of forestry lands, can be used to assess land use change in Ukraine in general in order to ensure its balanced development.

Ключові слова: моніторинг, еколого-економічні показники, землі лісогосподарського призначення, фінансово-економічний механізм, збалансоване землекористування.

Key words: monitoring, ecological and economic indicators, land for forestry, financial and economic mechanism, balanced land-use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У 2010 році Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 року [1] було передбачено збільшення площі заліснення з 15,7 % (9,58 млн га) до 17 % території держави у 2020 році та зменшення до 2020 року в середньому на 5—10 відсотків площ орних земель з подальшим їх залісненням у лісовій та лісостеповій зонах. Проте на сьогодні в Україні спостерігається катастрофічне зменшення площі територій природних лісів, яке відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів з подальшою зміною цільового призначення земель, промислового, житлового та дачного будівництва тощо. Показник лісистості території України становить лише 15,9 % і Законом України № 2697-VIII "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року" передбачено збільшення до 2030 року цього показника до 17,5 %. Однією з першопричин екологічних проблем України є незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища. Цим Законом визначено перелік відповідних показників моніторингу з цільовими значеннями до 2030 року [2]. Отже, надзвичайно актуальними є як законодавчі регуляторні впливи держави, так і еколого-економічні інструменти, одним з яких є комплекс-

ний моніторинг показників використання земель лісогосподарського призначення, що потребує додаткового вивчення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Загальнонаукові проблеми збалансованого використання земель, екобезпечного управління ними висвітлено в працях багатьох науковців, зокрема Д. Бабміндри, В. Голяна, Д. Добряка, О. Дребот [11], О. Канаша, Я. Коваля, І. Лицура, Є. Мішеніна С. Осипчука, Н. Паляничко [9], А. Третьяка, О.І. Фурдичка [3; 11], М.Х. Шершуна та інших вчених [4; 8; 10]. Водночас О. Фурдичко наголошує, що потрібні облік і моніторинг лісових екосистем, які зовсім не висвітлюють у звітній і науковій інформації [3]. Аналіз наукових робіт показує, що на сьогодні система еколого-економічних показників моніторингу використання земель лісогосподарського призначення на національному рівні в країні є хоча і важливим, проте недостатньо вивченим інструментом впливу на збалансованість використання земель лісогосподарського призначення.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті: окреслити потенціал використання моніторингу як інструменту фінансово-економічного механізму збалансованого вико-

Таблиця 1. Набір показників моніторингу земельних відносин (2016–2017 рр.)

Розділи моніторингу	Основні характеристики показників	Набір показників
А. Стан земельної реформи	Показники дають змогу відстежувати основні зміни на ринку земель, спричинені реалізацією заходів земельної реформи в Україні, за такими напрямками: формування повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення, дерегулювання економічного обігу земель, забезпечення сталого землекористування і консолідації землеволодіння; удосконалення та розвиток системи кадастру й реєстрації речових прав на нерухоме майно; забезпечення та захист прав на земельні ділянки	<ul style="list-style-type: none"> • Земельні аукціони які відбулися. • Статуси земельних аукціонів за формою власності, які не відбулися. • Кількість реєстраторів прав та нотаріусів. • Площа зрошуваних угідь. • Площа осушених угідь. • Кількість прав оренди та земельних ділянок (та відповідні площі), зареєстрованих державними реєстраторами. • Кількість прав оренди та земельних ділянок (та відповідні площі), зареєстрованих нотаріусами. • Інформація щодо використання земель відумерлої спадщини
В. Повнота офіційної реєстрації (частка земельних ділянок комунальної, приватної та державної власності, зареєстрованих у Державному земельному кадастрі, та відповідних прав на них, зареєстрованих у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно)	<p>Інформація відображає результати діяльності Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру і Державного реєстру речових прав на нерухоме майно - кількість та площу зареєстрованих земельних ділянок.</p> <p>Частка зареєстрованих земель (із присвоєними кадастровими номерами) є показником захищеності прав і фактором впливу на активність ринку, чинником зростання продуктивності використання земельних ресурсів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Зареєстровані ділянки у Кадастрі, станом на грудень 2017, райони. • Зареєстровані у Реєстрі несільськогосподарські ділянки державної форми власності. • Зареєстровані у Реєстрі несільськогосподарські ділянки інших форм власності. • Зареєстровані у Реєстрі несільськогосподарські ділянки комунальної форми власності. • Зареєстровані у Реєстрі несільськогосподарські ділянки приватної форми власності. • Зареєстровані у Реєстрі сільськогосподарські ділянки державної форми власності. • Зареєстровані у Реєстрі сільськогосподарські ділянки інших форм власності. • Зареєстровані у Реєстрі сільськогосподарські ділянки комунальної форми власності. • Зареєстровані у Реєстрі сільськогосподарські ділянки приватної форми власності
С. Кількість (і вартість) різних типів транзакцій щодо земельних ділянок	<p>Інформація про транзакції надає розуміння про динаміку ринку, його реакцію на мікро- та макроекономічні фактори, реалізацію та впровадження державних програм тощо. Ці показники також свідчать про ємність та гнучкість ринку і є найбільш чутливим індикатором змін.</p> <p>Транзакції щодо земельних ділянок – це сукупність юридично-правових і економічних відносин, які виникають в процесі обігу земельних ділянок</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок державної форми власності, які були куплені-продані. • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок комунальної форми власності, які були куплені-продані. • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були куплені-продані. • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були обміняні-подаровані. • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були передані в іпотеку. • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були передані в оренду. • Кількість, площа та скоригована площа несільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були передані у спадщину. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок державної форми власності, які були куплені-продані. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок комунальної форми власності, які були куплені-продані. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були куплені-продані. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були обміняні-подаровані. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були передані в іпотеку. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були передані в оренду. • Кількість, площа та скоригована площа сільськогосподарських ділянок приватної форми власності, які були передані у спадщину

Продовження таблиці 1

Розділи моніторингу	Основні характеристики показників	Набір показників
D. Нормативна грошова оцінка земель та надходження від земельного податку	Платежі за землею від земельного податку зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування. Вони є одним із небагатьох джерел доходів органів місцевого самоврядування. Основою для нарахування земельного податку є нормативна грошова оцінка (НГО) земельних ділянок. Держгеокадастр використовує НГО, для визначення розміру орендної плати за земельні ділянки, які продаються через аукціони. Органам місцевого самоврядування показник НГО потрібен, щоб визначити суму земельного податку, а сільськогосподарським товаровиробникам – щоб самостійно розрахувати єдиний податок 4 групи	<ul style="list-style-type: none"> • Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь в Україні. • Середнє значення нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення. • Частка площі земель району, для яких проведена нормативна грошова оцінка земель
E. Випадки приватизації та вилучення земельних ділянок для суспільних потреб	Вилучення для суспільних потреб передбачає примусове (без відшкодування чи оплачуване) позбавлення власності. На сучасному етапі вилучення земельних ділянок для суспільних потреб в законодавстві європейських країн розглядається винятково як прерогатива державної влади і використовується майже винятково щодо нерухомої власності, - у випадку, коли вона необхідна для здійснення певних суспільних чи суспільно корисних робіт (наприклад, земельна ділянка необхідна для будівництва моста чи дороги). Приватизація та вилучення земельних ділянок для суспільних потреб можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль у стимулюванні економічного розвитку земельних відносин, залежно від того, наскільки прозоро відбувається цей процес і наскільки компенсація або плата за такі ділянки відповідає ринковим цінам	<ul style="list-style-type: none"> • Інформація про кількість громадян, які скористалися правом на безоплатну приватизацію земельних ділянок. • Земельні ділянки, що перебували у державній та комунальній власності, викуплені під об'єктами нерухомого майна. • Інформація про примусово відчужені для суспільних потреб земельні ділянки
F. Кількість судових справ, пов'язаних із земельними відносинами	Важливим способом забезпечення прозорості земельних відносин є вирішення земельних спорів судовими органами у встановленому порядку. Інститут земельних спорів є одним із різновидів гарантій прав на землю, які регулюються розділом 5 Земельного Кодексу України. Наявність великої кількості судових справ може вказувати або на недоліки у нормативно-правовому середовищі, або на недостатньо розвинену систему вирішення земельних суперечок у позасудовому порядку	<ul style="list-style-type: none"> • Господарські судові справи, що надійшли за 2015-2017 рр. • Кількість адміністративних та цивільних справ щодо земельних відносин, що надійшли у 2016 р. • Кількість адміністративних та цивільних справ щодо земельних відносин, що надійшли у 2017 р.
G. Частка земель приватної власності, зареєстрованих у Державному земельному кадастрі на осіб жіночої та чоловічої статі, у спільній власності та у власності юридичних осіб	Індекс гендерної рівності у міжнародних рейтингах має таку ж значимість, як і свобода слова, рівень демократії, доступ до освітніх послуг, стан розвитку економіки. Використання ідентифікаційного номеру платника податків забезпечує простий спосіб відстеження гендерної рівності у власності, а також в інших аспектах управління земельними ресурсами. Ця інформація корисна для потенційних стейкхолдерів та державних службовців для мінімізації гендерних диспропорцій землекористування в умовах реалізації земельної реформи та запуску повноцінного ринку сільськогосподарських земель	<ul style="list-style-type: none"> • Розподіл земель за статтю власника. • Розподіл земель за статтю власника та розраховані показники гендерної нерівності
H. Базові характеристики адміністративно-територіальних одиниць	До базових характеристик адміністративно-територіальних одиниць, у контексті земельних відносин, належать: площа земель, їх структура за угіддями, цільовим призначенням та формою власності, кількість та середня площа зареєстрованих земельних ділянок, демографічні характеристики сільських та міських поселень, кількість юридичних та фізичних осіб-підприємців, кількість власників земельних ділянок. Ця інформація характеризує загальний обсяг та структуру земельних ресурсів в межах адміністративно-територіальних одиниць. Зіставлення інформації між різними за розмірами як за площею, так і за населенням, адміністративними одиницями вимагає нормування (на одиницю площі, одного власника, тощо), яке відбувається за допомогою базових показників цього розділу	<ul style="list-style-type: none"> • Кількість землевласників та землекористувачів (за видом власності). • Площа земель (за формою власності), га. • Площа земель (за цільовим призначенням), га. • Населення, осіб

Джерело: сформовано автором за [6].

ристання земель лісогосподарського призначення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Землі лісогосподарського призначення є однією з цінних категорій землекористування. Для здоров'я екосистеми важливо розуміти не лише економічну ефективність їх використання, але і екологічний стан цього ресурсу, динаміку його змін у часі. Зміни в стані використанні земель лісогосподарського призначення важливо вивчати, оскільки землекористування відповідальне за 30% викидів парникових газів, з яких тільки знезліснення дає половину загальних викидів [4]. В Україні потенціал збільшення площ лісів є високим, і одним з етапів процесу формування підходів до забезпечення збалансованого використання земель лісогосподарського призначення є функціонування на постійно діючій основі системи моніторингу як стану ґрунтів, так і стану землекористування. Ще у 2017 році урядовою постановою було запроваджено систему моніторингу, яка є інноваційним інструментом для забезпечення прозорості функціонування земельних відносин в Україні та аналізу управління земельними ресурсами [5]. До основних засад державної екологічної політики України на період до 2030 року віднесено аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються зокрема на результатах комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища. Завданнями моніторингу є: запровадження системи обміну інформацією про земельні відносини між органами державної влади — суб'єктами інформаційної взаємодії; підвищення якості надання послуг державними органами у сфері земельних відносин; підвищення якості управління земельними ресурсами на державному, регіональному та місцевому рівні; підвищення рівня інвестиційної привабливості; створення інформаційної бази для модернізації земельних відносин [2].

Моніторингом земельних відносин в Україні за 2016—2017 рр. [6] охоплено 65 показників, які характеризують стан проведення земельної реформи в Україні (табл. 1). Набір показників відповідає практиці розвинених країн та рекомендаціям Світового банку (LGAF, 2013). LGAF є діагностичним інструментом для оцінки стану управління земельними ресурсами на національному рівні. LGAF використовує процес участі, який спирається на місцевий досвід і об'єднує представників уряду, наукових кіл, суспільства та приватного сектору. Метою цього процесу є визначення передової практики та

досягнення консенсусу щодо пріоритетних сфер реформ, а також тестування, оцінювання та впровадження нових підходів до вирішення ключових прогалин у сфері управління земельними ресурсами [7]. LGAF вимірює управління в п'яти тематичних областях: правові та інституційні рамки; планування землекористування, управління та оподаткування; управління державними землями; публічне надання земельної інформації; вирішення спорів та врегулювання конфліктів. Отже, моніторинг поєднує дані щодо управління земельними ресурсами та забезпечує основу для аналізу ситуації, виявлення тенденцій і проблемних питань, а також для прогнозування та моделювання. Тобто моніторинг є стартовим майданчиком для забезпечення збалансованого землекористування, зокрема і земель лісогосподарського призначення.

В умовах глобалізації економіки стало використання природних ресурсів вимагає одночасного моніторингу та управління в різних масштабах, від локального до глобального [8]. Водночас мікрорівневих даних про зміни в землекористуванні недостатньо, щоб відобразити реальну ситуацію нашої країни, яка страждає від знеліснення. Інформаційні потреби системи державного управління значно більші, а в показниках моніторингу недостатньо даних, які відображали б еколого-економічні проблеми кожного регіону. Тому важливу роль відіграє те, які саме показники моніторингу застосовуються, необхідна більш детальна інформація, яка дала б можливість систематизувати усі дані щодо еколого-економічних показників земельних лісогосподарських відносин. Щоб заповнити цю прогалину, необхідне удосконалення системи моніторингу землекористування, як інструменту фінансово-економічного механізму використання земель лісогосподарського призначення, яка може бути застосована для оцінки еколого-економічних змін землекористування в цілому по Україні з метою забезпечення його збалансованого розвитку.

З огляду на це, підґрунтям моніторингу є прозоре функціонування системи інформаційних потоків як щодо комплексного періодичного оцінювання і фіксації стану екологічних характеристик земель, всіх юридичних аспектів прав власності на земельні ділянки, так і контролю над суб'єктами господарювання щодо способів господарювання [9]. Отже, необхідно доповнити систему показників незалежного моніторингу набором еколого-економічних показників, які відображали б дані як щодо фізико-хімічних параметрів стану ґрунтового

покриву на землях лісогосподарського призначення, так і враховували якісні характеристики процесу лісогосподарського землекористування, дотримання технологічних вимог тощо. До того ж, оскільки саме на державу покладаються зобов'язання щодо виконання контролюючих функцій через систему моніторингу, моніторингова діяльність має спрямовуватись не лише на оцінювання фізико-хімічних показників якісного стану ґрунтового покриву, а і забезпечувати дієвість заохочувальних економічних та фінансових важелів. Результати моніторингових обстежень повинні не лише констатувати стан погіршення чи покращення ґрунтового покриву, а висновки результатів і моніторингових робіт повинні мати юридичну силу, тобто на їх основі потрібно приймати рішення щодо впливів на виробника та міри його відповідальності за стан землекористування [9].

Важливим компонентом ефективного формування політики збалансованого використання земель лісогосподарського призначення є орієнтація на спільні цілі і вимір прогресу за допомогою індикаторів, які інформують про значний вплив на навколишнє середовище і можуть застосовуватися в секторі лісогосподарського землекористування. Тому інструмент моніторингу необхідний для успіху існуючих і нових політик, щоб забезпечити орієнтацію і напрям для прийняття рішень. Мета полягає в тому, щоб доповнити заходи щодо підвищення еколого-економічної ефективності використання земель лісогосподарського призначення додатковими заходами, які дозволять уникнути негативних наслідків і забезпечити перехід до збалансованого землекористування. Досягнення цілей в області збалансованого розвитку буде залежати від багаторівневої системи управління природними ресурсами, яка має забезпечувати можливості для моніторингу еколого-економічних показників землекористування як на регіональному, так і на національному рівні. Проблема залишається в тому, що на кожному рівні критерії збалансованості повинні розглядатися послідовно і синергетично. Еколого-економічні показники моніторингу необхідні для того, щоб інформувати і допомагати мінімізувати проблеми, що виникають у різних секторах і регіонах. Для моніторингу екологічних показників необхідна вертикальна узгодженість у масштабі, а показники повинні відображати спільне використання природних ресурсів суб'єктами і процесами нижчого рівня [8]. ФАО і її країнами-членами для оцінки площі лісів і їх динаміки здійснюється

(ФАО 2012) глобальне обстеження з використанням дистанційного зондування [4]. Сучасні інструменти і методи, такі як супутникові зображення і автоматичний аналіз зображень, національні кадастри, оцінка парникових газів, дають можливість підвищити ефективність моніторингу землекористування [10]. За пропозиціями [11] бажано, щоб ЄЕК/ФАО ООН розробила Міжнародний стандарт найважливіших показників таксації лісових екосистем і створення регіонального моніторингу для організованого і широкомасштабного його впровадження, поточного контролю й інформації громадськості про стан лісів/лісових екосистем, їх впливу на довкілля.

Незважаючи на численні складності, пов'язані з розвитком в Україні потенціалу в області моніторингу використання земель лісогосподарського призначення, кількісної оцінки його результатів, ці чинники можуть бути вимірюваними. Прикладом показників моніторингу ефективності використання ресурсів є Центр даних Євростату ефективності використання ресурсів [12], на основі показників якого можливо удосконалити показники моніторингу в Україні, що буде в значній мірі сприяти нарощуванню потенціалу збалансованого використання земель лісогосподарського призначення. Відповідно до Кіотського протоколу обов'язковим видом звітності є діяльність з управління лісовим господарством, тому база даних моніторингу повинна надавати можливість окремо ідентифікувати площі лісів, де здійснюються управлінські впливи від господарської діяльності: проведення всіх видів рубок, посадка масивів на місці зрубів, згарищ чи загиблих лісових угруповань в результаті стихійних лих чи уражень хворобами або шкідниками, реалізація лісозахисних заходів (наприклад, протипожежних); реалізація заходів зі сприяння росту деревини (наприклад, проведення удобрення чи вапнування земель тощо). Такого роду інформації повинна бути зафіксованою за датою, обсягом впровадження, частотою повторювання заходів [13]. Звіти про використання земель лісогосподарського призначення можуть служити основою для моніторингу показників і цілей збалансованого природокористування.

Таким чином, розширення набору показників та індикаторів використання природних ресурсів, у тому числі і земель лісогосподарського призначення, потребують подальшого удосконалення на національному рівні. Для поліпшення управління природними ресурсами потрібно розширити механізми управління,

Таблиця 2. Пропозиції формування групи показників моніторингу

Цільові групи показників	Основні характеристики
1. Показники, що підкреслюють збереження і збалансоване використання земних систем: клімат, біорізноманіття, наземні екосистеми	Цілі групи - стабільність клімату, біорізноманіття та функціонування екосистем - не можуть бути досягнуті без збалансованого використання природних ресурсів у різних масштабах, зокрема без істотного прогресу в напрямку збалансування систем споживання і виробництва на рівні галузей економіки
2. Показники, що підкреслюють стійке постачання секторами ресурсів: продовольство, сільське, лісове господарство, вода, енергетика	Досягнення цілей вимагає підвищення ефективності використання лісо- та сільськогосподарських ресурсів, води та енергії, включаючи технічні і організаційні поліпшення на місцевому та регіональному рівнях. Необхідна інформація про ефективність використання ресурсів і технологій. Для того щоб галузеві поліпшення привели до загального поліпшення, а не тільки до регіонального вирішення проблем, необхідний моніторинг ресурсів на національному рівні
3. Показники, що підкреслюють соціальні і технічні поліпшення економіки: бідність, економічне зростання, інфраструктура, промисловість, нерівність, міста, споживання і виробництво	Реалізація цілей в цій групі є найбільш складною. Традиційний підхід до сприяння економічному зростанню, забезпеченню більш високого добробуту для всіх, створення більш ефективних комунальних послуг, процвітання галузей промисловості і надання можливості споживачам задовольняти їх бажання був і залишається пов'язаним зі зростаючим споживанням природних ресурсів. Таким чином, досягнення цілей групи 3 за своєю суттю суперечить цілям групи 1. Збалансоване використання ресурсів має стати мостом між підвищенням продуктивності ресурсів, використанням ресурсів з добробутом населення і матиме ключове значення для досягнення цієї мети з мінімальними компромісами
4. Показники, що підкреслюють культурні поліпшення суспільства: здоров'я, освіта, гендерна політика, мир	Реалізація цілей групи 4 забезпечується синергетичним ефектом від збалансованого використання природних ресурсів, а отже, від досягнення цілей в групах 1–3. Здоров'я вимагає здорового навколишнього середовища; освіта розширює перспективи і забезпечує основу для інновацій, в той час як незбалансоване використання ресурсів може привести до конфліктів або сприяти їх розвитку. Отже, прогрес в досягненні цих цілей буде сприяти збалансованому використанню ресурсів

Джерело: сформовано автором за [8].

зокрема ми підкреслюємо необхідність пов'язаних з цим можливостей функціонування фінансово-економічного механізму збалансованого використання земель лісгосподарського призначення в національному масштабі і пропонуємо розширити інформаційну базу для еколого-економічних показників моніторингу, яка сприяла б прийняттю рішень, заснованих на їх аналізі.

Показники моніторингу можуть бути як прямо, так і побічно пов'язані з використанням земель лісгосподарського призначення. На основі [8] ми пропонуємо застосовувати такі групи показників моніторингу, що відображатимуть вплив на екосистеми, потоки природних ресурсів, їх рушійні сили і потреби суспільства (табл. 2). Важливо відзначити, що у таблиці 2 подано огляд ключових цільових груп показників, які можуть допомогти наблизитися до реалізації завдань Закону України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року", і міститимуть набір інформації, необхідної для того, щоб учасники в різних масштабах могли приймати засновані на знаннях рішення для збалансованого управління ресурсами, зокрема і землями лісгосподарського призначення. Удосконалення інформаційної бази, в тому

числі щодо ресурсоефективності технологій, організаційних змін та інструментів фінансово-економічного механізму збалансованого лісгосподарського землекористування важливе в різних масштабах як країни, так і кожного окремого регіону.

У таблиці 2 наведені варіанти можливих конфліктів і запропоновані конкретні способи досягнення цілей груп 2—4 без шкоди для природних ресурсів і екосистем, відображених в групі 1, тобто досягти збалансованого землекористування. Таким чином, моніторинг чотирьох груп показників буде істотно сприяти оцінці ефективності досягнення збалансованого землекористування на рівні країни, підвищенню узгодженості міжвідомчого управління природними ресурсами. В межах цих груп ми пропонуємо доповнити систему моніторингу використання земель такими показниками, як знеліснення, швидкість вирубки лісів, перетворення інших видів землекористування в лісові землі (і навпаки), викиди парникових газів, моніторинг біорізноманіття в межах окремих територій тощо.

Запропоновані в нашому дослідженні показники моніторингу не є вичерпними, але представляють собою унікальний набір взаємодоповнюючих даних та можливих заходів в на-

ціональному масштабі. Попит на регулярний моніторинг використання земель лісгосподарського призначення і пов'язаних з ним наслідків може зростати разом зі знанням того, як ці індикатори можуть підтримати реалізацію Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Отже, удосконалення показників моніторингу, консолідація і регулярне оновлення набору даних є можливими віхами на шляху до збалансованого майбутнього використання земель лісгосподарського призначення.

ВИСНОВКИ

Наш огляд націлений на заповнення прогалини в науковій літературі з питань моніторингу використання земель лісгосподарського призначення, де ми описуємо необхідність у нових даних і показниках моніторингу, які необхідні, щоб вийти за рамки традиційного управління землями лісгосподарського призначення на регіональному та державному рівні. Отже, подальший розвиток в напрямку синергетичного досягнення управління лісгосподарським землекористуванням за допомогою багаторівневого збалансованого використання природних ресурсів потребує прогресу, зокрема, шляхом удосконалення інструменту моніторингу використання ресурсів. Необхідно, щоб еколого-економічні показники моніторингу застосовувалися для інформування місцевого, регіонального і національного управління ресурсами.

Доведено, що удосконалена система моніторингу способу використання і показників якості земель лісгосподарського призначення забезпечить підвищення законодавчої відповідальності суб'єктів господарювання за якість їх використання. Запропоновано удосконалити систему моніторингу ключовими еколого-економічними показниками, які забезпечували б основу для аналізу ситуації, виявлення тенденцій і проблемних питань з використання земель лісгосподарського призначення, а відтак сприятимуть функціонуванню фінансово-економічного механізму збалансованого лісгосподарського землекористування з метою досягнення екологічної безпеки з мінімальними компромісами.

Література:

1. Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>

2. Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

3. Фурдичко О.І., Бобко А.М. Землі лісові як об'єкт праці та екологічних спостережень у лісівництві // Вісн. аграр. Науки, 2013. № 7. С. 60—64.

4. Nazir, N. & Ahmad, S. Forest land conversion dynamics: a case of Pakistan. *Environment, Development and Sustainability*. 2018. Vol. 20 (1), pp. 389—405. URL: <https://doi-org.ezproxy1.lib.asu.edu/10.1007/s10668-016-9887-3>

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 р. № 639 "Про реалізацію пілотного проекту щодо проведення моніторингу земельних відносин та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України". URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250225706>

6. Моніторинг земельних відносин в Україні: 2016-2017. URL: <http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>

7. Land Governance Assessment Framework. URL: <http://www.worldbank.org/en/programs/land-governance-assessment-framework>.

8. Stefan Bringezu, Janez Potocnik, Heinz Schandl, Yonglong Lu, Anu Ramaswami, Mark Swilling, Sangwon Suh Sustainability. Multi-Scale Governance of Sustainable Natural Resource Use-Challenges and Opportunities for Monitoring and Institutional Development at the National and Global Level. 01 August 2016, Vol. 8 (8), p. 778. E-ISSN: 20711050 DOI: 10.3390/su8080778. URL: <https://doi.org/10.3390/su8080778>

9. Паляничко Н.І. Фінансово-економічне забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів України // за науковою ред. акад. НААН О.І. Фурдичка; Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агроєкології і природокористування. Київ: ДІА, 2017. 240 с.

10. Ochieng R.M., Visseren-Hamakers I.J., Brockhaus M., Kowler L.F., Herold M., Arts B. Historical development of institutional arrangements for forest monitoring and REDD + MRV in Peru: Discursive-institutionalist perspectives. *Forest Policy and Economics*. Volume 71, October 2016, Pages 52—59. URL: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.07.007>

11. Фурдичко О.І., Дребот О.І., Бобко А.М. Ліс і лісові екосистеми у складі земель лісгосподарського призначення. Вісник аграрної науки. 2017. № 10. С. 56—60.

12. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/resource-efficient-europe>

13. Kyoto Protocol. United Nation. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kprus.pdf>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On the Main Principles (Strategy) of the National Environmental Policy of Ukraine for the Period until the Year 2020", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (Accessed 10 May 2019).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine "n the Main Principles (Strategy) of the National Environmental Policy of Ukraine for the Period until the Year 2030", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (Accessed 10 May 2019).

3. Furdychko, O.I. and Bobko, A.M. (2013), "Lands of the forest as an object of labor and ecological observation in forestry", Visn. ahrar. Nauky, vol. 7, pp. 60—64.

4. Nazir, N. & Ahmad, S. (2018), "Forest land conversion dynamics: a case of Pakistan", Environment, Development and Sustainability, vol. 20 (1), pp. 389—405. URL: <https://doi-org.ezproxy1.lib.asu.edu/10.1007/s10668-016-9887-3>

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution "On implementation of the pilot project on monitoring land relations and amending some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine", available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250225706> (Accessed 10 May 2019).

6. Nizalov, D. Dankevych, V. and Ivins'ka, K. (2018), "Monitoring of land relations in Ukraine: 2016-2017", available at: <http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf> (Accessed 10 May 2019).

7. The World Bank (2019), "Land Governance Assessment Framework", available at: <http://www.worldbank.org/en/programs/land-governance-assessment-framework> (Accessed 10 May 2019).

8. Bringezu, S. Potocnik, J. Schandl, H. Lu, Y. Ramaswami, A. and Swilling, M. (2016), "Sangwon Suh Sustainability. Multi-Scale Governance of Sustainable Natural Resource Use-Challenges and Opportunities for Monitoring and Institutional Development at the National and Global Level", Sustainability, vol.8(8), p.778. <https://doi.org/10.3390/su8080778>.

9. Palianychko, N.I. (2017), Finansovo-ekonomichne zabezpechennia zbalansovanoho vykorystannia zemel'nykh resursiv Ukrainy [Financial and economic support of balanced use of land resources of Ukraine], Nats. akad. ahrar. nauk Ukrainy, In-t ahroekolohii i pryrodokorystuvannia, DIA, Kyiv, Ukraine.

10. Ochieng, R.M. Visseren-Hamakers, I.J. Brockhaus, M. Kowler, L.F. Herold, M. and Arts, B. (2016), "Historical development of institutional arrangements for forest monitoring and REDD + MRV in Peru: Discursive-institutionalist perspectives", Forest Policy and Economics, vol. 71, pp. 52—59. URL: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.07.007>.

11. Furdychko, O.I. Drebot, O.I. and Bobko, A.M. (2017), "Forest and forest ecosystems in the territory of forestry purpose", Visnyk ahrarnoi nauky, vol. 10, pp. 56—60.

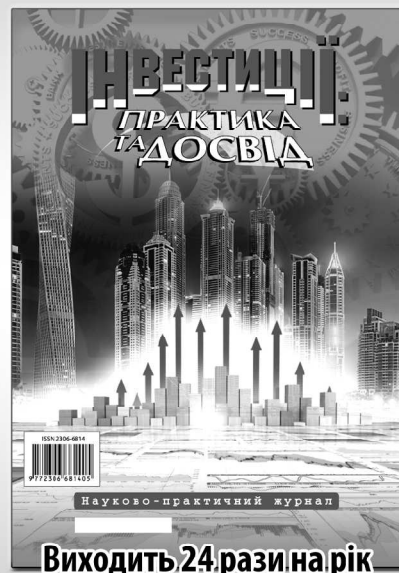
12. Eurostat (2019), available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/resource-efficient-europe> (Accessed 10 May 2019).

13. United Nation (2019), "Kyoto Protocol", available at: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kprus.pdf> (Accessed 10 May 2019).

Стаття надійшла до редакції 13.05.2019 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ:
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

**Видання включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІКИ
та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**